

РОЗДІЛ I

ПЕДАГОГІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

UDC 37:929(439)"1832/1898"

dr. Szabolcs Éva,
egyetemi tanár,

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Intézet
(Magyarország)

KLAMARIK JÁNOS (1832-1898)
ÉLETÚTJÁNAK VÁZLATOS BEMUTATÁSA

A tanulmány a Klamarik János (1832-1898) életútjának vázlatos bemutatására vállalkozik és arra kívánja ösztönözni a fiatal kutatókat, hogy tevékenységét részleteiben is megismerjék, felkutassák. A pesti és bécsi egyetemen végezte menynységtanból és természetantból tanulmányait. 1863-ban bölcsészeti doktorátust szerzett a pesti egyetemen. Előbb Kiskunfélegyházán, majd Pécsen és Baján tanított. 1861-ben a besztecebányai királyi főgimnáziumhoz helyezték át. Itt 22 évig működött mint tanár, igazgató és főigazgató. Ezek az évek tették ismertté nevét, és kapcsolták Klamarikot elválaszthatatlanul a középiskolák ügyéhez. 1881-ben jelent meg fő műve, A magyarországi középiskolák szervezete és eljárása címmel. 1883-ban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba hívták, a középiskolai törvény elfogadása után. Az 1883-as középiskolai törvény a magyar közoktatásügy és tanügyigazgatás fontos mérföldköve volt. Minisztériumi beosztásában sokat tett a magyar középiskolai rendszer újjászervezésért.

Kulcsszavak: a magyarországi középiskolák dualizmuskori helyzete, az 1883-as középiskolai törvény.

Bevezetés. A dualizmus korának oktatásügyéről szólva a neveléstörténet kevés figyelmet szentel azoknak a szakembereknek, akik az egyes vallás- és közoktatásügyi miniszterek nevéhez köthető korszakos jelentőségű törvények, határozatok megalkotásában, végrehajtásában szinte «háttéremberként» játszottak nagy szerepet. A korabeli közvélemény még számontartotta működésüket, de az utókor nézőpontjából már beleolvadtak a 19. század második felében kiformalódott közoktatásügyi apparátus tagjai sorába. Klamarik János mellett, akinek nevéhez az 1883-as középiskolai törvény végrehajtását lehet társítani, ilyen szakember volt pl. Környei János, aki az 1868-as népoktatási törvény elfogadtatásában játszott nagy szerepet.

Tudnunk kell azonban, hogy a korszakban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium hivatali apparátusában «közszolgaként» dolgozó magasabb beosztású szakemberek nem pusztán hivatalnokok, hanem jórészt szaktudósok, szakképzett tanáremberek voltak, elég talán csak Fináczy Ernőre utalni. Képzettségét tekintve matematika szakos tanár volt Klamarik János, aki nemcsak tanárként, de a középiskolákkal magas szinten foglalkozó minisztériumi szakemberként is méltó az utókor figyelmére.

A tanulmány célkitűzései. Ez a tanulmány Klamarik János életútjának vázlatos bemutatására vállalkozik, és arra kívánja ösztönözni a fiatal kutatókat, hogy tevékenységét részleteiben is megismerjék, felkutassák.¹

Eredmények. Klamarik János 1832 február 7-én született Losoncon. Itt járta az elemi osztályokat, majd Kiskunfélegyházán volt gimnazista. A korabeli iskolaszervezetben az 1809-ben alakult félegyházi középiskola kisgimnázium volt, amelyet a város tartott fenn, de a római katolikus egyházzal kötődött.² Innen a pesti piarista gimnáziumba került Klamarik, ahol 1847-ben fejezte be tanulmányait, vagyis az V. és a VI. osztályt. Itt 1844-től magyar nyelven folyt az oktatás, a II. Ratio tanterve szerint.³ Az V. és VI. osztály tananyagát tanulmányozva az láthatjuk, hogy a klasszikus nyelvi-irodalmi tanulmányok voltak túlsúlyban. Maga Klamarik 1894-ben így emlékezett vissza fiatalságának középiskoláira, megemlítve «...a tudományosság

akkori alacsonyabb fokát, a tanárképzésnek a teológia mellett való mostohaságát, a tankönyvek merevségét, a módszer dogmatikusságát és fukarságát.» «A tanárok mindent tanítanak és mindent nem tudnak. A gyermekek csak a cselédektől hallják a meséket. Tanár tanárral alig találkozik: katolikus tanár protestáns tanárral pedig sohasem... Keveset tanultunk, rosszul tanultunk, iskoláink keveset értek.»⁴

Fiatalemberként, a pesti bölcsészkar első éves hallgatójaként volt tanúja a forradalmi napoknak. «Mint ifjú lón tanúja a bekövetkezett nagy politikai és társadalmi változásoknak s az önfeláldozó hazafiságnak» – írta róla egy tisztelője.⁵ 1848/49-ben az egyetemistáknak katonai tanfolyamot szerveztek, amelynek keretében Klamarik megszerette a matematikát, de testi fejlettsége a gyermekkori betegségek miatt nem tette lehetővé, hogy honvédtiszt legyen. Így magánúton elvégezte a bölcsészeti tanfolyam második évét, majd beállt népfelkelőknek.⁶ A szabadságharc leverése után jogot tanult, de végül újra a matematikával foglalkozhatott, először a pesti egyetem mérnöki tanfolyamán, majd a bécsi egyetemen mint matematikát és természettant tanulmányozó tanárjelölt. Eközben, az 1852-54 közötti években a kiskunfélegyházi algimnáziumban magyart, menyniségtant, fizikát és ásványtant adott elő. Itt tanult meg tökéletesen németül, hogy felkészülhessen a bécsi tanárvizsgálatra.⁷ 1855-56 között a pécsi katolikus főgimnáziumban tanított, és itt már az előzőleg említett tantárgyak mellett a német nyelvet is – igaz, nem túl lelkesen – előadta. 1856-ban a bajai főgimnáziumhoz került. Ekkor még magyar és német volt itt az «előadási nyelv»⁸, egészen az 1859/60. évi tanévig, és a korszak politikai viszonyainak ismeretében nem csodálkozhatunk azon, hogy ebben a középiskolában is német és magyar «érelmü» kollégák ellentéteiről értesülhettünk. Ezeknek az ellentéteknek is szerepe lehetett abban, hogy Klamarikot elbocsátották, majd az októberi diploma kibocsátása után visszavették volna, de addigra őt a székelyudvarhelyi főgimnáziumhoz nevezték ki.⁹

Itt egy tanévet töltött Klamarik. A római katolikus főgimnáziumban az első érettségét 1853/54. tanév végén tartották.¹⁰ Gyertyánffy István így emlékezett meg

székelyudvarhelyi tanártársáról, és a főgimnázium légköréről: «A tanárok közt ekkor még szakjukban emberek nagyon kevés számmal voltak, részint a csekély fizetés, részint a paptanároknak majdnem minden évben való változása miatt, mely ok miatt minden évben új tantárgybeosztás volt napirenden, s nekünk, állandó világi tanároknak, a legheterogénebb tantárgyak tanítására kellett vállalkoznunk. Ily körülmények között Klamarik úgy tudásának sokoldalúságával és alaposságával, mint főleg kiváló tanári képességeinél fogva annál inkább imponált itt mindenkinek. Ehhez járulván jellemének nyíltsága, a társas összefüggésekben kedélyének vidámsága, rövid idő alatt nemcsak tanártársainak, hanem előljáróinak, s a városi és megyei értelmiségnek becsülését is kivívta.»¹¹

A tanári vizsgát 1858-ban tette le Bécsben, hiszen a pesti egyetemen csak 1862-ben állítottak fel tanárvizsgáló bizottságot.¹² Bölcsészeti doktorátust szerzett a pesti egyetemen 1863-ban.

A Székelyudvarhelyen eltöltött egy tanév után, 1861-ben a besztercebányai királyi főgimnáziumhoz helyezték át. Itt 22 évig működött mint tanár, igazgató és főigazgató. Ezek az évek tették ismertté nevét, és kapcsolták Klamarikot elválaszthatatlanul a középiskolák ügyéhez.¹³ A besztercebányai királyi katolikus gimnázium 1855-től volt főgimnázium, és 1861-ig német és szlovák (tót) volt a tannyelv.¹⁴ Az októberi diploma hatására a németesítés ellen szót emelők, a nemzeti sérelmek orvoslását kívánó hangoknak helyt adott a hatóság, és 1861/62-ben magyar tannyelvévé vált a gimnázium, a német és szlovák segédnyelv lett; majd 1862-től három tannyelvet írt elő a hatóság. A kiegyezés után a megváltozott hatalmi helyzetben a magyar lett a tanítás nyelve és segédnyelv a szlovák és a német.¹⁵

A már többször idézett Emlékkönyv visszaemlékezői Klamarik első ténykedéseit a «pánszlávizmus polipjától»¹⁶ való megszabaduláshoz kötik. «A főgymnasium ez időtájt a panszlavismus egyik főfészke volt, a hol az igazgató s a tanári kar a magyar állam ellen irányuló pánszláv politikának szolgálatában álltak. Klamarik ekkor Zólyommege alispánjának, Grünwald Bélának segítségével... a besztercebányai főgymnasiumot ezen bűnös üzelmektől megszabadította. Ezen buzgalmaért a vallás- és közoktatásügyi miniszterium 1867. július 27-én őt bírta meg az intézet igazgatásával.»¹⁷ – foglalta össze Szinyei József Klamarik besztercebányai működésének első éveit. A pánszlávizmus mibenlétét a besztercebányai főgimnázium értesítőjében így láttatta Jurkovich Emil az iskola történetének 1867-72 közötti időszakáról írva: «Az iskola termei most a pánszláv irányú izgatások színhelyévé váltak. A magyar nemzetet az ifjúság előtt, mint legzsarnokabb elnyomót, mint a tót népnek legnagyobb ellenségét tüntették fel, melyet innét kiszorítani minden jó szlávunk legszentebb kötelessége. Nyíltan s leplezetlenül emlegették, hogy a tót lakosságú megyék a magyar koronától el fognak szakadni, s egy szláv birodalom nagy részét fogják képezni.»¹⁸ Klamarik igazgatói tevékenységéről a kortársak úgy vélekedtek, hogy «jó tanárok segítségével hazafias irányba terelte a nevelést és tanítást...»¹⁹; «a pánszláv tanárokat hazafiatlan igazgatójukkal együtt szétugrasztották s az intézetet a hazafias szellem levegőjével kezdett megtelni...»²⁰. Jurkovich szerint «alatta teljesen megmagyarosodott az ifjúság, s az intézet falai megszüntek a hazaellenes tendenciák üvegházai lenni.»²¹ Természetesen e közoktatáspolitikai ténykedése mellett, a kortársak értékelték

pedagógiai működését is. Említették, hogy igazgatóként nyugat-európai tanulmányúton is járt, «mindenütt első sorban az iskolát tanulmányozva, hogy tapasztalatait saját intézetében értékesítse...»²² Klamarik igazgatói tevékenységéhez köthető, hogy 1877-ben kezdeményezte a főgimnázium épületének kibővítését, és ez 1881-re be is következett.²³ «Igazgatói tevékenysége pedagógiai és didaktikai pályájának kimagasló fázisa, mely további emelkedését eredményezte... A mely tárgynál lehetséges volt, az induktív módszer alkalmazását sürgette; úgy a magyar, mint az idegen nyelvek tanításánál az ő sürgetésére eliminálódtak amaz élettelen grammatikák, melyek unalmas kategóriák bevágásában kulmináltak; és behozta helyökbe a mondattani alapon felépülő és konkrét textusból kiinduló nyelvtani könyveket. Hasonló történt a természettani könyvekkel is. Ő, mint régi tapasztalt tanár, egész prelekcziókat tartott a fiatalabb tanárnemzedéknek a módszertanból... Szóval az iskola belső életét, a tanítást, a nevelést intenzív módon befolyásolta» – írta róla Schröder Károly körmöcbányai főreáliskolai igazgató.²⁴ Ugyanő emlékezett meg Klamarik szakirodalmi munkásságáról, amely a besztercebányai évek alatt elsősorban tankönyvek fordításából, hazai viszonyokra történő adaptálásukból állt,²⁵ és csak 1881-ben jelent meg fő műve, A magyarországi középiskolák szervezete és eljárása címmel, amely művet aztán követett az 1883-as középiskolai törvény rendelkezéseit is magában foglaló bővebb, újabb változat 1893-ban. Az 1881-es kötetet «szakavatott munkaként» értékelte például Molnár Victor, aki maga is megjelentetett egy összefoglalást a középiskolákról 1885-ben.²⁶

A középiskolák dualizmuskori helyzetét a törvény megjelenéséig a szétaprózottság, az egységes szabályozás hiánya jellemezte.²⁷ A szabadságharc leverése után az Entwurf bevezetésével az osztrák hatóságok megoldottnak tekintették a magyarországi középiskolák szabályozását, modernizálását. «A császári kormány megreformálta, de germanizálta is a középiskolákat. Életbe léptette a szakrendszert, de nem gondoskodott szakszerűen képzett magyar tanárokról. Mennyi raffinement volt ebben a rendszerben! A jó tanárok németek voltak, a magyarok közt csak kivételesen akadhatott jó tanár. Mindenkinek német nyelven kellett tanárvizsgálatot tenni Bécsben.» – értékelte ezt az időszakot Alexander Bernát.²⁸ A középiskolák életét, tannyelvét, tananyagát számos rendelettel igyekeztek szabályozni az 1860-as évektől, és a kiegyezés után Eötvös, majd Trefort is törvényi szinten óhajtott megoldani a középiskolák ügyét. «A javításra a törvényes alapot a magyar országgyűlés négyszer tagadta meg a kormánytól, míg végre 1883-ban létre jött a középiskolai törvény.»²⁹

Az 1883-as középiskolai törvény a magyar közoktatásügy és tanügyigazgatás fontos mérföldköve volt. Megalkotása hozzájárult az ország gazdasági fejlődésének biztosításához, elősegítette a korszerű polgári műveltség terjedését, és a középiskolák színvonalbeli különbségeinek csökkentését. Az állami szabályozás elfogadása és elfogadtatása mellett a törvény biztosította az iskolafenntartók, így a felekezeti jogait is, de az előírásokat szigorúan számonkérte.³⁰ A törvény parlamenti tárgyalását kísérő vita és sajtópolémia jól tükrözte, hogy a kortársak különböző érdekek, értékek mentén ítélték meg a középiskola szabályozásának szükségességét.³¹ «Bartha Miklós nézete szerint a nem felekezeti iskolákban ezentúl még lélekzen sem szabad miniszteri jóváhagyás nélkül» – idézett egy szigorú

kortárs kritikust Alexander Bernát.³² Ő maga viszont üdvözölte a törvény megszületését: «Létrejöttek tekintjük ezt az óhajta óhajtott törvényt, mely mellőzhetetlen föltétele az állapotok javulásának, de a melyet híven meg kell valószínűsíteni... Most, hogy az állam hatalom ereje a középiskolai oktatás vezetésében mindenképen növekedett, messze kilátás nyílik meg előttünk nagy czélokra...»³³ Maga Klamarik így értékelte a törvényt: «E törvény korszakalkotó nevezetessége az, hogy középiskoláinkat, melyek előbb czél, eszközök és működés tekintetében annyira divergáltak egymástól, egyesítette egy közös czélban, melynél a magyar állam érdeke először nyert határozott törvényes biztosítékokat, s mert e törvény valamennyi még nem magyar ajkú középiskoláinkban is megköveteli a magyar nemzeti cultura föltételeit... Nevezetes továbbá azért, mert valahára tisztázta az államnak az autonom felekezeti középiskolák fölötti felügyeletét. Fontos azért is, mert kimondja a felekezeti középiskolák állami segélyezését, minek következtében ezen iskolák már is az előbbinél jóval magasabb színvonalra emelkedtek. Az államnak nagy ingerenciát biztosít azzal is, hogy minden iskoláink tanárainak képesítését az államnak tartja fenn.»³⁴

Klamarik 1883-ban, a középiskolai törvény elfogadása után került a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba. A középiskolákkal foglalkozó IV. ügyosztályhoz Trefort hívta a nagy gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező Klamarikot.³⁵ «Trefort azonnal felismerte, hogy a törvény végrehajtásával járó nagy feladatokat csak az iskola belső működésében jártas gyakorlati szakembernek közbejöttével lehet kellőképen megoldani.» – olvashatjuk a Klamarik-életrajzban a kortárs értékelését.³⁶ Kiemelték Klamarik szerepét a középiskoláknak az államhoz való viszonyának konstruktív értelmezésében, hiszen a törvény itt nem fogalmazott egyértelműen. Azt is fontosnak tartották megemlíteni, hogy Klamarik hivatali ideje alatt sokat tett a középiskolai tanárságért.³⁷

Ha sorra akarjuk venni a középiskolai törvény végrehajtásának főbb feladatait, ismét eligazítanak bennünket a kortárs szakemberek: «az ország értelmiségét az államegység eszméjének megnyerni, a felekezetek érdekeit az állam érdekeivel kiegyeztetni, oly sokféle gimnáziumainkban egységes oktatást létrehozni, nagyon is szerény anyagi viszonyaink között a többnyire rozszant, szűk és czélszerűtlen iskolaépületeket újjal fölcserélni vagy legalább is átalakítani, s kellő fölszerelésükről gondoskodni, nagyszámú csonka intézeteink közül a fontosabb érdekűeket kiegészíteni, az egyes iskolákhoz hazafias és képzett tanárokat állítani: sisiphusi munkának látszott...»³⁸ Klamarik ezekkel kapcsolatos tevékenységét a következő feladatokhoz csoportosítva értékelték a kortársak: a tanügyi irányítás megszervezése; a tanítást, a tantervet érintő főbb intézkedések; a tanítás eszközei, a tankönyvek problémaköre; a tanárok képesítésére vonatkozó intézkedések; a tanulói internátusok, segélyek ügye; új gimnáziumok és reáliskolák állítása; iskolaépületek átalakítása vagy állítása stb.³⁹

A korabeli visszaemlékezésekből, értékelésekből egyértelműnek tűnik, hogy Klamarik minisztériumi szerepvállalása csak előnyére vált a középiskolák ügyének. Alexander Bernát szerint «providentialis szerepe» volt Klamariknak a középiskolák történetében. Ugyanő kiemelte adminisztratív tehetségét, nagy munkabírását, szívós kitarását. «... az adminisztráció egy a kormányzással, nem tudomány és

nem ügyesség, nem gépies gyakorlat és könnyen elsajátítható mesterség, hanem művészet, mint a nevelés, mely sokféle becses adománynak egy főben való ritkán található szerencsés egyesítéséből függ. A magyar ember inkább szeret parancsolni, ritkán tud kormányozni. Ily kormányzó tehetség lakott Klamarikban, ez a tehetség fejlődött ki benne a közoktatásügyi minisztériumban, ennek köszöni ő és köszönjük mi az ő nagy sikereit.»⁴⁰ Egyik minisztériumi munkatársa a következőképpen írt róla: «Középiskoláink színvonala azon idő alatt, mióta Klamarik a középiskolák referense, évről-évre szemmel láthatólag növekedett... hivatva volt a nagy nehézségekkel szemben megoldásokat keresni, kérdéseket felvetni, javaslatokat és előterjesztéseket tenni, a helyesre vagy a helytelenre rámutatni s az orvoslás, javítás, tökéletesítés útjait és módzatait megjelölni.»⁴¹

Klamarik minisztériumi tevékenységéről, a beosztott szemszögekből szeretettel és tisztelettel emlékezett meg Fináczy Ernő, aki Kármán Mór javaslatára került Klamarik mellé a középiskolai ügyosztályra.⁴² «... világos látású, logikus fej, ki mindig a lényegre nézte és kereste, s azt – néha meglepő intuícióval – meg is találta. Ő nemcsak akta-revizor volt, hanem a minisztériumban is tanár: azaz oly főnök, ki megtanította az alája rendelt fiatal embereket, hogyan kell az illető ügyeket jól elintézni, megtanította őket arra, hogyan kell dolgozni, hogyan kell röviden és nyomatékosan fogalmazni...»⁴³ Kiemelte lelkiismeretességét, szorgalmát, szívós kitarását is. «Az 1883. évi középiskola törvény legrosszabbul szerkesztett törvényeinek egyike. Klamarik volt az, aki végrehajtás közt megjavította a törvényt, a hézagokat kitöltötte; felállította a nagy kereteket, lefektette a vágányokat, megvalósította aránylag szerény anyagi erővel az intézményes berendezéseket, melyek a törvényt utóbb korszakos jelentőségűvé tették...» – értékelte Fináczy Klamariknak azt a szerepét, amely ismertté és jelentős közoktatásügyi személyiséggé emelte.⁴⁴

Kevésbé értékelték Fináczy Klamarik műveltségét, iskolázottságát: «...tudománya kevés volt Klamariknak; olvasottsága is nagyon szerény; általános műveltségének köre sem valami tág. A régi iskola, melyet 1848 előtt végig járt, keveset tanított, de azt a keveset jól tanította meg.»⁴⁵ Emlékezzünk, maga Klamarik is kritikával illette az 1848 előtti magyar gimnáziumot.

Klamarik távozását a minisztériumból Fináczy Heinrich Gusztáv «alattomos áskálódásainak» tulajdonította.⁴⁶ Fináczy nem közölt erről részleteket, de Klamarik és Heinrich feszült viszonyára utalhatott az is, hogy a már idézett Klamarik-életrajzban, amely műfajánál fogva elsősorban az érdemek felsorolására, részletezésére hivatott, Heinrich tollából komoly kritikai észrevételeket tartalmazó írás jelent meg az ünnepeltről: «Klamarik tanügyi dolgokban egy kissé konzervatív irányú; a megfontolt, fokról-fokra haladás embere. Talán mert öregebb és okosabb. Én nem találok közoktatásügyünkben semmi konzerválásra méltót és rendkívül lassúnak látom haladásunkat. Talán mert fiatalabb és meggondolatlanabb vagyok... Persze, a tett embere, mint Klamarik, jobban méltányolja, a mit, sokszor nagy nehézségek leküzdésével, keresztülvinnie sikerült.» Heinrich azonban méltató szavakat is talált Klamarik jellemzésére: «Mert a tanügyi neki mindene: nappali munkája, éjjeli álma. Lendíteni, javítani az iskolák állapotán és a tanárok sorsán: ez életének központja, magva. Ily hivatalnok nem sok ült a magyar közoktatásügyi minisztériumban... Sokszor nem

osztozhattunk nézetében, de mindig tanultunk tőle, és napról-napra többre becsülték őt azok is, a kik kezdetben gyanakodva álltak vele szemben.»⁴⁷

Összegzés. Kollégái 1893 végén működésének 40. évében jubileumi ünnepséget szerveztek tiszteletére. Ennek része volt a sokat idézett Emlékkönyv elkészítése, ünnepi gyűlés szervezése, tanulói koncert szervezése, ajándék vásárlása. Az ünnepségen méltató beszédek hangzottak el, és Klamarik is összefoglalta pályájának fontosabb állomásait, történéseit.⁴⁸

A különböző pedagógiai lapok és a politikai napilapok részletesen beszámoltak a jubileumi ünneplés minden eseményéről, az elhangzott méltatásokról.⁴⁹ Bár e méltatások természetesen tartalmazták azt a jó kívánságot is, hogy az ünnepeket még hosszú évekig erőben, egészségben éljen,

Klamarik 1898-ban meghalt. A Magyar Paedagogiai Társaságban, amelynek Klamarik tiszteletbeli elnöke volt, Alexander Bernát mondott méltató beszédet róla, most már a lezárult életpálya ismeretében. «Nem a nagy vezérek közül való volt, szűkebb kör jutott munkásságának osztályrészül, de igazi férfinak bizonyult, ki hú magához és elvállalt feladatához, erejét minden levonás nélkül munkájának szentelhette és kinek munkájával arányban nőtt ereje. ...Egy ember megtalálta a neki való feladatot, egy feladat ráakadt a neki való emberre. Ebből a szempontból kell néznünk Klamarikot, hogy szerepét, jelentőségét, tetteit és érdemeit igazság szerint méltányolhassuk.»⁵⁰ Követendő szempont az eddig feldolgozatlan életmű árnyalt és részletes feldolgozására.

Jegyzetek

1. Egy részletes biográfia kiindulópontja lehet az a dolgozat, amelyet Tari János, az ELTE pedagógia szakos egyetemi hallgatója készített Klamarikról.
2. Mészáros István: Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája 1996-1948 – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. 204. l.
3. uo. 161. l.
4. Emlékkönyv dr. Klamarik János negyven éves szolgálati jubileumára – Budapest, 1894. 140-141. l.
5. uo. 13. l.
6. uo. 14. l.
7. uo. 16. l.
8. uo. 18. l.
9. uo. 20. l.
10. Mészáros: i. m. 260. l.
11. Emlékkönyv... 20-21. l.
12. Felkai László – Zibolen Endre: A magyar nevelés története II. – Felsőoktatási Koordinációs Iroda, Budapest, 1994. 58. l.
13. Emlékkönyv... 47. l.
14. vö. Mészáros: i. m. 158. l., Emlékkönyv... 46. l.
15. vö. Mészáros: i. m. 158. l., Felkai – Zibolen: i. m. 49-51. l.
16. uo. 49. l. A visszaemlékezésben (1894-ben adták ki a kötetet!) markánsan megjelenő hazafias, a magyar nyelv iskolai használatát minden körülmények között szorgalmazó nézetek, a magyar állameszmét hirdető gondolatok kaptak hangot, és ezek a korabeli hivatalos álláspontot jelenítették meg.
17. Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái VI. – Budapest, 1899. 451-455. l.
18. Jurkovich Emil: A beszterczebányai kir. kath. főgimnázium története – 1895. 104. l.
19. Emlékkönyv... 48. l.
20. uo. 49. l.
21. Jurkovich: i. m. 107. l.
22. uo. 247. l.
23. uo. 218-220. l.
24. uo. 59. l.
25. vö. Emlékkönyv... 112-118. l., Szinnyei: i. m. 455. l.
26. Molnár Victor: A hazai középiskolák reformja – Lampel, Budapest, 1885.
27. vö. Felkai – Zibolen: i. m. 54. l.
28. Alexander Bernát: Klamarik János emlékezete – Magyar Paedagogia, 1899. 68. l.
29. uo.
30. vö. Mann Miklós: Kultúrpolitikusok a dualizmus korában – OPKM, Budapest, 1993. 53. l., Kelemen Elemér: Hagyomány és korszerűség – Oktatókutató Intézet, Új Mandátum, Budapest, 2002. 30. l., Szabolcs Éva – Mann Miklós: Közoktatási törvényeink és a pedagógiai sajtó 1867-1944 – ELTE BTK Neveléstudományi Tanszék, Budapest, 1997. 38-62. l.
31. Szabolcs – Mann: i. m. 38-62. l.
32. Alexander Bernát: i. m. 69. l.
33. uo.
34. Klamarik János: A magyarországi középiskolák újabb szervezete történeti megvilágítással – Budapest, 1893. 18. l.
35. Mann Miklós: i. m. 40. l.
36. Emlékkönyv... 74. l.
37. uo.

38. Emlékkönyv... 80. l.
39. Emlékkönyv... 81-89. l.
40. Alexander Bernát: i. m. 70-71. l.
41. Emlékkönyv... 76. l.
42. Fináczy Ernő – ОРКМ, Budapest, 2000. 72. l.
43. uo. 74. l.
44. uo. 75. l.
45. uo. 74. l.
46. uo. 76. l.
47. Emlékkönyv... 96-97. l.
48. uo. 129-159. l.
49. vö. uo. 161-167. l.
50. Alexander Bernát: i. m. 66. l.

В статті проаналізовані окремі аспекти діяльності Кломорик Яноша (1832-1898) – венгерського педагога, держсекретаря по вопросам середнього образования. Изучал математику, физику в Будапештском и Венском университетах. В 1863 г. защитил диссертацию по философии. На протяжении 22 лет занимался педагогической деятельностью. В 1881 г. опубликован его основной труд «Организация процесса обучения средних школ Венгрии». В 1883 г. начал деятельность в Министерстве религии и народного образования, после принятия Закона о средних школах, который стал важной вехой в истории образования Венгрии. В период пребывания на должности держсекретаря много сделал для усовершенствования системы среднего образования Венгрии.

Ключевые слова: *положение венгерских средних школ в эпоху дуализма, Закон о средних школах (1883 г.).*

Speaking about instruction at the age of dualism, the history of education pays little attention to those professionals that played significant roles as «background men» in the elaboration and execution of epochal laws, resolutions related to the names of some religion and public education ministers. Contemporary public opinion kept count of their activity, but from the viewpoint of posterity they merged into the public education staff formed in the second half of the 19th century. At the age of dualism the Religion- and Public Education Ministry official staff, working as «public service» in higher posts, were not just civil servants, but mostly scientists and professional lecturers. Klamarik János was not only a qualified school teacher of mathematics, but also a ministerial specialist dealing with secondary schools. This research aims at outlining his course of life and inspires young researchers to study Klamarik's activity in detail.

He studied mathematics and physics at Pest and Vienna universities. He started teaching at Kiskunfélegyháza, then moved to Pécs and Baja. In 1861 he was relocated to Besztercebánya royal grammar school. He had been working here for 22 years as a teacher, manager and director. These years made him famous and related his name to the issue of secondary schools. In 1881 he published his main work under the title «The structure and operation of Hungary's secondary schools». In 1883 he was called to the Religion- and Public Education Ministry after adoption of the secondary school law. The 1883 secondary school law was an important cornerstone of Hungarian public education and administration of educational affairs. Its elaboration contributed to the country's economic development, fostered the spread of modern civil education, and reduced the differences between the educational levels of secondary schools. Side by side with adoption of state control and having it accepted, the law guaranteed the rights of both education authorities and confessions, however, it demanded meeting all the requirements. In 1897 he retired from the post of under-secretary of state. At his ministerial post he worked a lot on reconstructing the Hungarian secondary school system. He was the honorary chairman of the Hungarian Pedagogical society.

Key words: *the condition of the Hungarian secondary schools at the age of dualism, the 1883 secondary school law.*

УДК 373.67

Гаснюк Вероніка Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ВЗАЄМОДІЯ МИСТЕЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ

У статті актуалізується проблема формування полікультурної компетентності молодших школярів, розкривається педагогічний потенціал українських і угорських мистецьких традицій, методів забезпечення їх взаємодії в процесі музично-естетичного виховання. Автором уточнено зміст понять : «взаємодія мистецьких традицій», «полікультурна компетентність»; розкриті такі методи забезпечення взаємодії українських і угорських мистецьких традицій у музично-естетичному вихованні учнів 1-4 класів загальноосвітніх шкіл з угорською мовою навчання, як : метод аглютинації, застосування словничка-пиктограми емоцій та настроїв (угорською та українською мовами), віднайдення музично-ритмічних рухів до пісень, метод зіставлення фокальних об'єктів.

Ключові слова: *музично-естетичне виховання, взаємодія українських і угорських мистецьких традицій, полікультурна компетентність.*